

MISTERELE ROXOLANEI

de Adina FEDIUC*

ABSTRACT

There are a number of real figures in the history of mankind who, though not the product of someone's imagination, nevertheless represent true mysteries that nowadays researchers are struggling to reveal. One of the mysteries of the past is still the famous Roxolana, a poor Ukrainian girl, captured during one of the Crimean Tatars' raids in Rohatyn city, who aspired to gain influence by becoming the wife of the Ottoman ruler Suleyman I Kahuni. Her personality and life are entangled in such an incredible web of speculations, and the known facts are so few, that sometimes one gets lost in guessing where the truth ends and the fiction begins. As a result, her image of an amazing sultana was formed and then it has been perpetuated in the consciousness of the masses, by continuously transmitting the legends and interpretations of works of art of those times.

Roxolana is undoubtedly one of the most famous women not only of the Ukrainian and Turkish history, but also of the entire world history. Many books and musical works about her have been written and she is depicted in many paintings (although they were all a product of someone's imagination). Roxolana's controversial personality has developed in the Ukrainian history and while some consider her a national pride, others see her as a clever politician who had an unprecedented influence on the Turkish sultan, Suleyman I, thanks to her female charms.

The aim of this article is to reveal Roxolana's personality, by trying to show and understand the purpose behind her actions and how she managed to gain more and more influence within the political life of The Ottoman Empire.

* Absolventă a Facultății de Litere și Științele Comunicării, specializarea ucraineană-engleză, din cadrul Universității "Ștefan cel Mare", Suceava.

Personaj emblematic în cultura ucraineană, Roxolana este fără îndoială una dintre cele mai cunoscute și controversate femei din istorie. Pluralitatea de interpretări, pe care le-a primit în istorie și literatură, denotă imaginea complexă care s-a creat în jurul personalității acesteia. Unii au considerat-o pe Roxolana un exemplu de femeie hotărâtă, care a reușit să cucerească inima sultanului Suleyman Magnificul și să conducă un mare imperiu, în timp ce alții au acuzat-o de vrăjitorie sau de manipulare, pentru a-și atinge scopurile personale. Cât e adevăr și cât e ficțiune în portretizarea Roxolanei în seriale și cărți?

Perioada pe care istoricii o denumesc „domnia femeilor privilegiate” a început odată cu căsătoria Roxolanei cu magnificul sultan Suleyman, o perioadă de influență a soțiilor sultanilor asupra soților lor (a doua jumătate a secolului al XVI-lea – prima jumătate a secolului al XVII-lea).

Anastasia Lysovka, cunoscută ucrainenilor sub numele de Roxolana, iar turcilor drept sultana Hurrem, s-a născut în jurul anului 1505, în orașul Rohatyn, în vestul Ucrainei, în familia preotului Havrylo Lysovskiy. A fost capturată de tânără de către tătarii din Crimeea și dusă la Constantinopol, între anii 1517-1520. Acolo, a fost instruită să devină cadână, rol pe care și l-a asumat cu un simț acut al supraviețuirii, afirmă Leslie Peirce, profesor de istorie la Universitatea din New York și autoare a cărții *Empress of the East: How a European Slave Girl Became Queen of the Ottoman Empire* (Peirce, 2017). În harem, Anastasia a primit numele de Roxolana sau Rossa, după cum erau denumiți la acea vreme nomazii care au locuit într-o vreme pe coasta de nord a Mării Negre, iar sultanul a numit-o *Hurrem*, – „cea veselă, nostimă”.

Deșteaptă, frumoasă și energică, Roxolana avea multiple abilități, scria poezii și vorbea fluent mai multe limbi străine. Educația aleasă, primită acasă, a completat-o ulterior, constant, citind cărți din colecția sultanului. A fost una dintre cele mai educate femei de la acea vreme și a jucat un rol important în viața politică a Imperiului Otoman, devenind primul consilier al padișahului. Roxolana a fost considerată o femeie înțeleaptă, cu fler diplomatic, interesată de afacerile internaționale. Avantajul cunoașterii mai multor limbi străine i-a permis să comunice liber cu ambasadorii, să corespondeze cu conducătorii Veneției și Persiei și să îl însoțească pe Suleyman la recepții și banchete, având o profundă influență asupra acestuia, dar și asupra vieții politice și sociale a Imperiului Otoman. Toate acestea se întâmplau într-o lume, în care ingerința unei femei în sfera politică era de neacceptat.

Oare cum a ajuns o fată simplă din Ucraina să devină unica soție oficială a magnificului sultan Suleyman?

Potrivit legendelor care circulă în Ucraina, Roxolana i-a atras atenția lui Suleyman într-o seară de banchet, aflându-se printre noile cadâne ce îi erau prezentate acestuia. Tânăra ruteană a apărut din senin, în momentul în care, una dintre cadâne dansa în fața sultanului; a dat-o la o parte și i-a cântat acestuia un cântec ucrainean, necunoscând legile extrem de dure care guvernau haremul. Surprins și intrigat de curajul tinerei necunoscute, sultanul i-a oferit în acea seară batista, semn că a fost aleasă să petreacă noaptea în dormitorul lui. De atunci, viața sultanului și a Imperiului Otoman avea să se schimbe.

Tot legenda spune că Suleyman era atât de îndrăgostit de Roxolana, încât și-a petrecut toate nopțile numai cu ea, fără ca o altă cadână să mai intre în iatacul său. Considerat un lucru fără precedent în istoria palatului, Roxolana a dobândit faima de vrăjitoare, fiind acuzată, că apelează la practici necurate pentru a-l prinde în mrejele ei pe sultan.

Istoria consemnează numeroase articole, romane, producții artistice, documentare realizate pe baza acestui personaj misterios. Unul dintre acestea este documentarul „Secretele marilor ucraineni”¹ realizat de Akim Galimov, care a pornit pe urmele Roxolanei pentru a răspunde la întrebarea: Cum a reușit o fată simplă din Ucraina să cucerească inima celei mai influente persoane din lume și, odată cu aceasta, Imperiul Otoman?

Astfel, în documentarul său, Galimov arată că, în timpul săpăturilor arheologice desfășurate la palatul Sultanului din Turcia, cercetătorii au reușit să găsească sticle antice de parfum, ce ar fi putut fi folosite de Roxolana. Analiza chimică a flacoanelor a relevat reziduuri de substanțe specifice, care stimulau potența. În acest caz, a fost parfumul Roxolanei arma secretă care a ajutat-o să obțină putere asupra sultanului? Bihter Turcan Erhul, cel mai cunoscut parfumer din Turcia, s-a ocupat de analiza flaconului și a încercat să stabilească substanțele folosite, identificând 40 de extracte florale, printre care pachouli și neroli. Uleiul de neroli a fost denumit de Cleopatra *elixirul tinereții*, în timp ce aroma de pachouli este cunoscută drept *mirosul puterii*. Așadar, Bihter Erhul a ajuns la concluzia, că substanțele găsite în flacon puteau influența starea psihologică și emoțională a unei persoane.

Se naște, însă, o altă întrebare: Ar fi putut Roxolana să transporte sticluța în camera sultanului? Se știe că înainte de a petrece noaptea cu sultanul, cadânele

treceau printr-un ritual complex: beneficiau de masaj, pentru a avea pielea fină și elastică, apoi erau îmbrăcate și împodobite cu cele mai scumpe bijuterii și trimise în camera sultanului. De acest ceremonial se ocupau câteva sute de persoane, fetele fiind supravegheate în permanență. Akim Galimov a ajuns la concluzia, că Roxolana nu a folosit afrodisiace la prima întâlnire cu Suleyman, deci nu acesta a fost secretul care a ajutat-o să cucerească inima sultanului.

Care a fost atunci arma secretă a Roxolanei și cum a reușit ea să se deosebească de celelalte fete din harem? Majoritatea tinerelor care ajungeau în haremul lui Suleyman proveneau din familii înstărite, părinții lor deținând funcții importante în Imperiul Otoman. Aceștia erau deseori conducătorii țărilor vecine. A-ți dăruii fiica pentru harem însemna să-i dai posibilitatea de a avea o viață mai bună, iar dacă avea noroc, putea deveni mama viitorului sultan. În acele vremuri, acesta era cel mai înalt statut la care putea aspira o femeie. În harem, fetele aveau șansa să studieze și să învețe bunele maniere. În haremul sultanului se aflau 150 de femei frumoase din toată lumea, care sperau să ajungă în dormitorul acestuia. Potrivit uneia dintre regulile care guvernau haremul, după o noapte petrecută cu sultanul, fata se întorcea în camera ei, existând posibilitatea ca aceasta să nu-și mai revadă vreodată stăpânul.

Dar situația Roxolanei, o sclavă simplă din Ucraina, a fost diferită. Se spune că, după prima noapte petrecută împreună, Suleyman i-a oferit acesteia o cale de acces separată către dormitorul său. De-a lungul timpului, istoricii s-au întrebat dacă e posibil ca acest lucru să se fi întâmplat datorită frumuseții Roxolanei. Deși nu se știe cu exactitate cum arăta aceasta, există trei tablouri diferite ale unor artiști europeni care o portretizează, fiecare bazându-se pe diverse descrieri. Akim Galimov a apelat la ajutorul chirurgului plastician ucrainean, Rostislav Valihnovsky, care a comparat aceste tablouri pentru a identifica trăsăturile comune și a încercat să afle cum a arătat, de fapt, Roxolana. Acesta a conchis, că Roxolana avea fața simetrică, un nas ascuțit, sprâncenele drepte și bărbia mică. Idealul de frumusețe feminină era dat de standardele de frumusețe din acea perioadă și, analizând trăsăturile fizice ale tinerei ucrainene, se poate spune că aceasta se încadra în acele norme.

Studiind ochii Roxolanei, chirurgul plastician a afirmat că aceasta părea o femeie hotărâtă, sigură pe ea, care nu se teme de nimic. Analizând buzele Roxolanei, care erau strânse, Valihnovsky a ajuns la concluzia că aceasta era introvertită, nu dorea să se deschidă foarte

mult și, deși avea o personalitate veselă, în același timp putea să ascundă secrete.

Ar fi putut Roxolana să-l cucerească pe Suleyman doar prin înfățișarea sa?

Istoricul Bekir Koshkun consideră, că succesul Roxolanei nu a fost o întâmplare. Acesta a studiat lucrarea lui Johann Theodor de Bry, realizată în anul 1596, sub titlul *Engraving of Roxelana*, care o portretizează pe Roxolana. Portretul conține o inscripție în limba latină: *Rossa, Solymani uxor*, adică „Rossa, soția lui Suleyman”, iar medalionul care cuprinde portretul acesteia era încadrat de următoarele înscrisuri: *Forma tibi laudanda quidem moresque politi/Barbara sed credum pectora virus habent/Philtra docet Trongilla cibus miscendaque vino/Sola ut dilecto tu potiare viro*, în traducere: „Frumusețea ta este demnă de laudă, în plus, obiceiurile sunt distinse/Cu toate acestea, inima barbară are o claritate usturătoare/Însăși Tronhila te învață că băutura iubirii trebuie amestecată cu mâncare și vin, pentru a îmbăta bărbatul iubit.”²

Istoricul este de părere că „băutura iubirii” ar fi putut fi un mixt de ierburi aromatice, cu ajutorul cărora se presupune că Roxolana l-a vrăjit pe sultan. Tronhila era numele slujitoarei care îi slujea drept mână dreaptă Roxolanei și, în același timp, îi asigura acesteia legătura cu lumea exterioară. Koshkun consideră că aceasta i-ar fi putut procura Roxolanei cele necesare pentru realizarea „poziunii”.

În cadrul documentarului său, Akim Galimov a discutat cu scriitoarea ucraineană Oleksandra Shutko, care a luat în calcul ipoteza că Roxolana ar fi putut face vrăjitorii, bazându-se pe informațiile găsite la Kiev, într-o carte din secolul al XVI-lea, cu numele persoanelor condamnate la moarte pentru vrăjitorie. Shutko menționează, că regiunea în care s-au înregistrat cele mai multe cazuri de vrăjitorie era Rohatyn, locul unde se presupune că s-a născut Roxolana. Despre mama Roxolanei nu se știe foarte multe lucruri, ci doar faptul că, s-a născut în Podolia, loc recunoscut în acea vreme pentru practicarea magiei, ceea ce, în opinia Oleksandrei Shutko, poate constitui premisa ideii că Roxolana ar fi deprins practica vrăjitoriei de la mama sa. Analizând scrisorile Roxolanei către Suleyman, din timpul campaniilor militare, redactate în limba turco-osmană și găsite în arhivele din Turcia, Oleksandra Shutko ajunge la concluzia că Roxolana știa că, pentru a-l ține pe sultan aproape mai mult decât pentru o noapte, trebuia să-i fie alături și să-i împărtășească interesele:

„Lumina ochilor mei, sultanul meu! Nu trece o

¹ <https://www.youtube.com/watch?v=UKIc6HBjeBA>

² Traducere din limba latină în limba ucraineană realizată de Ludmila Șevcenk preluată de pe site-ul <http://www.medievist.org.ua> : Врода твоя гідна похвали, до того ж, звичай вишукані. Однак варварське серце має їдку гостроту. Учить тебе сама Тронгіла, що трунок кохання слід змішати з харчами і вином, щоб любого чоловіка споїти.

noapte în care lumea să nu ardă în focul suferințelor mele. Nu trece o zi în care cerurile să nu se deschidă din cauza strigătului meu, din dorința de a-ți vedea fața luminată de lumina pură”. (Shutko, 2019, p. 37)

Inteligentă, abilă și cu o extraordinară ambiție, Roxolana a dorit să fie egala sultanului din punct de vedere intelectual, fapt care a determinat-o să învețe limba persană – în acele vremuri apanajul filosofilor și poeților – și să strecoare citate din Coran în scrisorile către sultanul Suleyman.

Căsătoria lor a avut loc în anul 1530, înregistrându-se, astfel, un caz fără precedent în istoria otomană. Roxolana i-a dăruit șase copii – cinci fii și o fiică – și a devenit pentru Suleyman întruchiparea femeii perfecte, întrucât aceasta prețuia arta, vorbea mai multe limbi străine, era un bun strateg, știa să primească și să ofere dragoste.

În cartea sa, „Roxolana in European Literature, History and Culture”, Galina Yermolenko a încercat să explice influența a sultanei Hurrem asupra politicii otomane și interesul suscitată de aceasta în întreaga lume. Imaginea și percepția Roxolanei, subliniază Yermolenko, a depins întotdeauna de context. Este vorba despre contextele istorice, politice, artistice și sociale în care imaginea unei sclave care a devenit soția lui Suleyman Magnificul a fost și este folosită pentru a promova

diferite convingeri: de la ideea că „puterea femeilor implică adesea o perturbare a ordinii mondiale”, la ideea ”femeilor ca sursă de eliberare națională”. Roxolana, notează Yermolenko, este „mai puțin o figură istorică, cât un amalgam și un loc al diferitelor fantezii și construcții culturale.” (Yermolenko, 2010, p. 20)

Personalitatea Roxolanei și mijloacele utilizate de aceasta pentru a câștiga un loc special în viața sultanului Suleyman rămân un mister care, cel puțin deocamdată, nu poate fi descifrat. Analiza altor cazuri similare din istorie (Cleopatra, Aspasia, Veronica Franco) conduce la formularea aceleiași concluzii, și anume că, marile personalități feminine au reușit de-a lungul vremii să influențeze personaje istorice masculine (Marcus Antonius, Pericle, Henry III), datorită accesului la educație și în baza atributelor specifice cu care au fost înzestrate și care le-au amplificat farmecul personal.

Cadână devenită soție de sultan, Roxolana și-a câștigat, astfel, un loc distinct în imaginația colectivă la nivel european. În pofida faptului, că există puține dovezi istorice, credibile, care să susțină veridicitatea poveștilor născute pe seama tinerei rutence, ele au reușit totuși să capteze publicul și să câștige un loc memorabil, în rândul percepțiilor care circulau în Europa secolului al XVI-lea, misterele care planează asupra personalității Roxolanei continuând să ne captiveze până în prezent.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Galina I. Yermolenko, *Roxolana in European Literature, History and Culture*, Farnham, Uk: Ashgate, 2010.
2. Leslie Peirce, *Empress of the East: How a European Slave Girl Became Queen of the Ottoman Empire*, Basic Books, 1st Edition, 2017.
3. Oleksandra Shutko, *Жіночий султанат: влада та кохання*, Навчальна книга-Богдан, Kiev, 2019.

Resurse web:

1. Телеканал 1+1, Таємниці великих українців. Роксолана, 21.02.2021, <https://www.youtube.com/watch?v=UKIc6NBjeBA> (ultima accesare la data de 05.12.2021).
2. Волинські новини, Феномен сходження Роксолани: Дослідження волеської письменниці, 08.09.2015, <https://www.volynnews.com/news/culture/fenomen-skhodzhennia-roksolany-doslidzhennia-volynskoyi-pysmennytsi/> (ultima accesare la data de 07.12.2021).
3. Мой Стамбул, Хюррем Султан (Роксолана): биография и жизнь, <https://moystambul.ru/hyurrem-sultan-roksolana-biografiya-i-zhizn/> (ultima accesare la data de 07.12.2021).
4. Медієвіст, Портрет Роксолани, 15. 01.2015, https://www.medievist.org.ua/2015/01/blog-post_63.html?m=1 (ultima accesare la data de 20.12.2021).

